

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף כה

למדנו שלכלי חרס יש דינים מיוחדים משאר כלים. כלי חרס לא נטמא מגבו, אבל נטמא מאוירו. מה שאין כן כל הכלים שנטמאים מגבם ולא מאוירם. הגמרא מקשה על הדינים הללו.

קושיא על כלי חרס:

אמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא: מדוע אנו לא אומרים שכלי חרס יקבל טומאה מגבו (בנגיעת שרץ בדופן הכלי מבחוץ), מקל וחומר משאר כלים. הקל וחומר - ומה כל הכלים שאין מיטמאין מאוירן (אם נכנס שרץ תלוי בחוט לחלל הכלי בלי לגעת בכלי הכלי טהור) בכל אופן הם מיטמאין מגבן (בנגיעת בדופן מבחוץ), כל שכן שכלי חרס שמיטמא מאוירו אינו דין שיטמא מגבו? ואם כן עלינו ללמוד מהקל וחומר הזה שכלי חרס יטמא מגבו.

תשובה: **אמר קרא וכל כלי:** נאמר "וְכָל כְּלֵי פְתוּחֵי אֲשֶׁר אֵין צְמִיד פְּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא". איזהו כלי שטומאתו קודמת לפתחו? כלומר על איזה כלי התורה מקפידה שלא יהיה פתוח, כי דרך הפתח מגיעה אליו הטומאה בלי נגיעה בכלי (כשהשרץ באויר הוא מטמא את הכלי)? זה כלי חרס, שכתוב בו "וְכָל כְּלֵי חָרֶשׁ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ ... יִטָּמָא" (מכאן לומדים שהוא נטמא מהאויר. כפי שלמדנו בעמוד הקודם).

ואם כן הפסוק אומר שדוקא כאשר אין 'צמיד פתיל' על הכלי חרס, הוא טמא. אבל כלי חרס הסגור בצמיד פתיל (= מכסה סגור ומהודק היטב) שנמצא באהל המת, כל מה שבתוכו טהור. משום שכלי חרס לא נטמא מגבו אלא רק מתוכו, וכיון שהוא סגור בצמיד פתיל הרי הוא חוצץ בפני הטומאה ואין הטומאה נכנסת לתוכו.

קושיא על שאר כלים:

ויהיו כל הכלים מיטמאין מאוירן מק"ו: הקל וחומר - אם כלי חרס שאין נטמא מגבו בכל אופן נטמא מאוירו, כל שכן שאר הכלים שנטמאין מגבן אינו דין שניטמאין מאוירן?! תשובה: אמר קרא "תוכו". תוכו של זה ולא תוכו של אחר: כאמור את הדין שכלי חרס נטמא מאוירו לומדים מ"תוכו" ('וְכֹל כְּלֵי חָרֶשׁ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ ... יִטְמָא'). ודורשים מהפסוק שדוקא 'תוכו' של הכלי המדובר בפסוק נטמא מאוירו, והיינו כלי חרס, אך לא תוכו של כלי אחר, כי כלי אחר תוכו לא נטמא מאוירו.

קושיא: והני תוכו הא דרשינהו: הרי כבר הוצרכנו לדרוש מ"תוכו" לדברים אחרים, ואין לנו "תוכו" מיותר לדרוש תוכו של כלי חרס ולא תוכו של כלי אחר!

ביאור הדבר, בפסוק נאמר פעמיים 'תוכו', 'וְכֹל כְּלֵי חָרֶשׁ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ', כל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא. את הראשון דרשנו שכלי חרס נטמא מאוירו (בגזירה שוה מ'תוכו' השני), ואת השני דרשנו שכלי חרס מטמא את כל המאכלים שבתוכו אפילו אם הטומאה לא נוגעת בהם. ואם כן איננו יכולים לדרוש דבר נוסף מ"תוכו"!

תירוץ: ארבעה תוכו כתיבי: יש לנו ארבעה לימודים של "תוכו". כי כאמור בפסוק כתוב פעמיים "תוכו", ובכל פעם היה אפשר לכתוב רק "תוך", ולכן אנו מחשיבים זאת כאילו כתוב פעמיים "תוך". נמצא שיש לנו סך הכל ארבעה "תוך". הראשון נצרך 'לגופו'. ללמד שהמאכל שבתוך הכלי חרס נטמא מהאויר שבכלי. השני 'לגזירה שוה'. ששרץ מטמא את הכלי עצמו אפילו אם לא נגע בו. השלישי 'תוכו של זה ולא תוכו של אחר'. ללמד שכלי שטף אינו נטמא מהאויר שלו (אם נכנס שרץ לתוך האויר של הכלי) אלא רק על ידי מגע. והרביעי 'תוכו ולא תוך תוכו'. ללמד שדוקא מה שבתוך הכלי חרס נטמא מהאויר (אם נכנס שרץ תלוי לאויר הכלי), ולא מה שבתוך כלי הנמצא בתוך הכלי חרס. דהיינו אם בתוך הכלי חרס נמצא כלי שהפה שלו גבוה משפת הכלי החיצוני, אפילו אם הכלי הפנימי הוא 'כלי שטף' (= כלי עץ או כלי מתכת שכן נטמא מגבו) מה שבתוכו טהור.

קושיא נוספת:

ולא יהו כל הכלים מיטמאין מגבן: מדוע שאר הכלים נטמאים בנגיעה מגבן (כדופן החיצונית)? עלינו ללמוד מקל וחומר שהם נטמאים רק בנגיעת שרץ בתוך הכלי.

הקל וחומר - אם כלי חרס שמיטמא מאוירו בכל אופן אינו מיטמא מגבו, אם כן שאר הכלים שאין מיטמאין מאוירן אינו דין שאין מיטמאין מגבן?!

תשובה: אמר קרא: נאמר "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא" ואנו מדייקים שדוקא 'הוא' (כלי חרס) אם אין צמיד פתיל עליו הוא טמא, ואם יש צמיד פתיל עליו הוא טהור, כי הוא לא נטמא מגבו. אבל שאר כל הכלים בין יש צמיד פתיל עליהם בין שאין צמיד פתיל עליהם מיטמאין, כי הם נטמאים מגבן.

משנה: טהור בכלי עץ טמא בכלי מתכות, טהור בכלי מתכות טמא בכלי עץ.

גמרא: תנו רבנן: 'גולמי' כלי עץ, כלומר כלי עץ שנגמרה תבניתם אבל לא נגמרה מלאכתם הסופית (חסר להם ה'פינישים' כדלהלן), טמאים. אבל 'פשוטיהן' כגון מדפי עץ שאין להם בית קיבול, טהורין. ואילו במתכת הדין הפוך. גולמי כלי מתכות (כלים עם בית קיבול שלא נגמרה מלאכתם הסופית) טהורין, ופשוטיהן (מדפי מתכת) טמאין. נמצא שכלי הטהור בכלי עץ טמא בכלי מתכות, וכלי הטהור בכלי מתכות טמא בכלי עץ.

הברייתא מבארת: ואלו הן 'גולמי' כלי עץ? כל שעתידי וכו'. אם עדיין צריך לעשות בו את אחת מהפעולות הבאות. **לשוף** - לשייף. **לשבץ** - להוסיף משבצות ליופי. **לגרר** - להחליק. **לכרכב** - לגלף עיטורים. **להטיח בטונס** - להחליק ע"י עור דג הטונס.

וכן אם הכלי מחוסר חלק חיצוני כגון - **כַּן** - בסיס. או **אוגן** - שפה לפיו של הכלי. או **אוזן** - ידית. בכל המקרים הנ"ל הכלי טמא.

אבל אם הכלי מחוסר 'חטיטה' - חקיקה (כדי לעשות בו בית קיבול), הוא טהור.

הגמרא עוצרת ומקשה: **מחוסר חטיטה פשיטא!** פשיטא שהוא טהור כי אין בו בית קיבול. ומתרצת: **לא צריכא דחק קפיזא בקבא:** מדובר במקרה שהוא מעוניין לעשות בית קיבול של 'קב' (המכיל ארבעה לוגין), והוא חקק בית קיבול המכיל רק שלוש לוגין. למרות שיש כאן בית קיבול שראוי לשימוש, מכיון שבדעתו להמשיך את החקיקה, כל עוד הוא לא השלים אותה לא נגמרה מלאכת הכלי והוא לא מקבל טומאה.

הברייתא ממשיכה: ואלו הן גולמי כלי מתכות? כל שעתיד וכו' להקיש בקורנס =
 לדפוק עליו בפטיש כדי ליישר את הקימוטים.

אבל אם הוא הכלי מחוסר כיסוי, הוא טמא. כי הכיסוי הוא כלי אחר.

עד כאן הברייתא. והגמרא מבארת -

מאי שנא הני ומאי שנא הני? מה ההבדל בין כלי עץ לכלי מתכת?

לדעת רבי יוחנן בגלל שכלי מתכת הם כלים שמתכבדים בהם, כל עוד הם לא גמורים סופית הם אינם 'כלים'. מה שאין כלי עץ. לדעת רב נחמן הואיל וכלי מתכות נמכרים ביוקר, כל עוד הם לא גמורים סופית אי אפשר למכור אותם במחיר הראוי להם, ולכן אינם נחשבים 'כלים'.

מאי בינייהו? איכא בינייהו כלי עצם: הנפקא מינה בין רבי יוחנן לרב נחמן, כלים העשויים מעצם של בעל חיים. הכלים הללו יקרים אבל הם לא כלים מכובדים. לדעת רבי יוחנן דינם ככלי עץ, לדעת רב נחמן דינם ככלי מתכות.

ואזדא רב נחמן לטעמיה: רב נחמן הולך לשיטתו. רב נחמן אמר 'כלי עצם דומים לכלי מתכות'. והיינו משום שכאמור הוא סובר שהטעם בכלי מתכות כי הם נמכרים ביוקר, וגם כלי עצם נמכרים ביוקר.

שאלה: מכלל דכלי עצם מקבלי טומאה? מהדברים האמורים עולה, שכלי עצם מקבלים טומאה (והמחלוקת רק באיזה שלב). אבל מניין שהם בכלל מקבלים טומאה? **תשובה: אין. דתניא רבי ישמעאל וכו':** נאמר בפסוק שצריך לטהר את סוגי הכלים מטומאת מת, "וכל בגד, וכל כלי עור, וכל מעשה עזים, וכל כלי עץ, תתחטאו". מהו "כל מעשה עזים"? הרי כבר נאמר בפסוק בגד ועור! והתשובה 'דבר הבא מן העזים' דהיינו כלי העשוי מהקרניים או מהטלפים. ועדיין אולי דוקא כלי עצם העשוי מעיזים טמא, ומניין שהעשוי מעצם של שאר בהמה וחיה טמא? על כך תלמוד לומר "וכל מעשה עזים" לרבות בהמות וחיות. אך אם כן מדוע נאמר "עזים" דוקא? תשובה - למעט עופות. כלי העשוי מעצם של עוף, טהור.

משנה: יש 'שקדים המרים' שכשהם קטנים אפשר לאכול אותם אבל כשהם גדלים הם נעשים מרים ואי אפשר לאוכלם. ויש 'שקדים מתוקים' שלא אוכלים אותם כשהם קטנים, אלא רק כשהם גדולים שאז הם ראויים לאכילה.

משנתנו עוסקת בעניין חיוב מעשרות, רק פרי שנגמר גידולו חייב במעשר, ולכן 'שקדים המרים' חייבים במעשר רק כשהם קטנים שאז הם ראויים לאכילה ולא כשהם גדולים שאז הם מרים וכבר לא ראויים לאכילה. לעומת זאת 'שקדים מתוקים' חייבים במעשר רק לאחר שהם גדולים וראויים לאכילה ולא כשהם עדיין קטנים.

נמצא:

שהחייב במעשרות בשקדים המרים פטור במתוקים, ואילו החייב במעשרות בשקדים מתוקים פטור במרים.

נמרא: ת"ר שקדים המרים קטנים חייבין גדולים פטורין, מתוקים גדולים חייבין קטנים פטורין: וכפי שביארנו במשנה.

רבי ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו זה וזה לפטור: שקדים קטנים פטורים תמיד, בין מרים ובין מתוקים.

ואמרי לה זה וזה לחיוב: ויש אומרים שרבי ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו ששקדים גדולים חייבים תמיד, בין מרים ובין מתוקים.

אמר רבי אלעא, הורה רבי חנינא בצפורי כדברי האומר זה וזה לפטור.

שאלה: ולמאן דאמר זה וזה לחיוב, גדולים למאי חזו? למה ראויים שקדים גדולים, והרי הם מרים?

תשובה: א"ר יוחנן הואיל ויכול למתקן ע"י האור: אפשר למתקן אותם ע"י בישול באש ובכך הם יהיו ראויים למאכל.

משנה: 'תמד' הוא מים שנותנים על החרצנים של הענבים, ולאחר שמחמיץ ותוסס נעשה יין, אבל לפני שהוא החמיץ הרי הוא כמו סתם מים.

שלושה לוגין מים שאובים שנפלו למקוה לפני שנתנו בו ארבעים סאה מי גשמים, פסלו אותו אפילו אם ישרימו לו אח"כ ארבעים סאה מי גשמים, אבל יין לא פוסל את המקוה.

אפשר לקנות יין בכסף מעשר שני, אבל אי אפשר לקנות בו מים.

נמצא:

התמד עד שלא החמיץ אינו ניקח בכסף מעשר, ופוסל את המקוה: התמד לפני שהחמיץ, כיון שדינו כסתם מים לכן אי אפשר לקנות אותו בכספי מעשר, שהרי לא קונים מים בכספי מעשר, וכיון שדינו כמים לכן הוא פוסל את המקוה (= אם נפלו שלושת לוגין של 'תמד' למקוה לפני שנתנו בו ארבעים סאה מי גשמים).

משהחמיץ ניקח בכסף מעשר ואינו פוסל את המקוה: אבל לאחר שהחמיץ, כיון שדינו כיון לכן אפשר לקנות אותו בכספי מעשר, והוא לא פוסל את המקוה.

*

אחים שהם שותפים בנכסים שקיבלו בירושה מאביהם, יש שני אופנים בשותפות זו.

1. שהאחים חילקו ביניהם את הנכסים שירשו, ואח"כ חזרו והשתתפו באותם הנכסים.

2. שעדיין לא חילקו ביניהם את הירושה, והשותפות ביניהם היא רק מחמת שהם ירשו את אותם הנכסים.

יש הבדל בין שני האופנים הנ"ל:

בזמן שבית המקדש היה קיים היו נותנים 'מחצית השקל' לצורך קניית קרבנות ציבור, וכל אחד היה חייב להוסיף מטבע קטנה בנוסף על מחצית השקל שנתן, התוספת נקראת 'קלבון'. כמו כן שני אנשים שנתנו שקל שלם בשותפות לצורך 'מחצית השקל', חייבים להוסיף שתי קלבונות. אבל אב שנתן מחצית השקל עבור בניו פטור מלהוסיף קלבון.

ולכן אם השותפות בין האחים היתה באופן שחילקו את הירושה ואחר כך השתתפו, הרי דינם כסתם שותפים, שהדין הוא שאם נתנו שני האחים שקל אחד ביחד מהממון המשותף, חייב כל אחד מהם לתת גם קלבון.

וכשהשותפות היא באופן כזה, הרי שהם פטורים מ'מעשר בהמה' (= אדם שיש לו בהמות חייב לעשר בכל שנה את הוולדות שנולדו לו בשנה זו, ולהקריב אחד מכל עשר וולדות) כדין השותפים שפטורים ממעשר בהמה.

אבל אם השותפות ביניהם היא באופן השני, דהיינו שעדיין לא חילקו ביניהם את הנכסים שירשו, שאז הם חייבים לעשר את הולדות שנולדו להם בשותפות, כיון שהנכסים הללו נחשבים כאילו הם עדיין ברשות אביהם, ואין האחים נחשבים כשותפים בהם, הרי הם פטורין מן הקלבון, שאם נתנו שני אחים ביחד שקל אחד, אינם חייבים להוסיף אפילו קלבון אחד, כיון שהנכסים נחשבים כאילו הם של אביהם, והרי זה כאילו נתן אביהם את השקל עבורם, והדין הוא שאב הנותן שקל עבור שני בניו פטור הוא מלתת קלבון.

נמצא:

האחין השותפין, כשחייבין בקלבון פטורין ממעשר בהמה: אם הם חילקו ביניהם את הירושה ואח"כ חזרו והשתתפו שאז דינם ככל השותפים, אם שני אחים נותנים ביחד שקל שלם למחצית השקל, הרי כל אחד ואחד חייב להוסיף קלבון על מחצית השקל שלו כדין כל השותפים. ופטורים מלתת מעשר בהמה כדין שותפים רגילים.

כשחייבין במעשר בהמה פטורין מן הקלבון: אבל אם עדיין לא חילקו ביניהם את הירושה, הנכסים נחשבים עדיין כנכסי אביהם, ולכן אין הבהמות נחשבות כבהמות של שותפים, והם חייבים לתת מעשר בהמה. אבל הם פטורים מלהוסיף קלבון על מחצית השקל, כיון שהדבר נחשב כאילו אביהם נותן עבורם את מחצית השקל, והדין הוא שאב פטור מלהוסיף קלבון על מחצית השקל שנותן עבור בניו.